

Верховний
Суд

Докази та доказування у справах щодо дисциплінарної відповідальності судді

ЄВГЕН ПЕТРОВ

суддя Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду,
доктор юридичних наук, професор

Рішення у дисциплінарній справі повинно містити, зокрема, встановлені у дисциплінарній справі обставини з посиланням на докази (пункт 2 частина восьма статті 50 Закону України «Про Вищу раду правосуддя»).

Частина 16 статті 49 Закону України «Про Вищу раду правосуддя» визначає, що підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності вважається встановленою Дисциплінарною палатою (Вищою радою правосуддя) за результатами розгляду дисциплінарної справи, якщо докази, надані та отримані в межах дисциплінарного провадження, є чіткими та переконливими для підтвердження існування такої підстави.

Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Закони, що регламентують застосування інституту дисциплінарної відповідальності суддів *не визначають положень щодо поняття доказів та особливостей доказування* у дисциплінарному провадженні стосовно суддів

Ознаками доказів є: 1) фактичні дані, тобто це не самі факти, а відомості про них; 2) не будь-які фактичні дані, а лише ті, які необхідно встановити у дисциплінарному провадженні стосовно суддів; 3) фактичні дані, що втілюються в певній формі (засобах доказування).

Засобами доказування у дисциплінарних провадженнях стосовно суддів можуть бути: 1) документи, речові та електронні докази; 2) письмове пояснення судді щодо суті скарги; 3) пояснення судді, скаржника, їх представників, свідків та інших осіб, які були викликані або запрошені взяти участь у засіданні дисциплінарного органу.

Оскільки закон безпосередньо не визначає засобів доказування у дисциплінарних провадженнях стосовно суддів, то цей перелік не є вичерпний і джерелом інформації про фактичні обставини, що мають значення для дисциплінарного провадження стосовно суддів можуть бути і інші засоби доказування, для прикладу: висновки або пояснення експертів, консультації або роз'яснення спеціалістів тощо.

Закон не визначає загальних вимог до доказів у дисциплінарному провадженні стосовно суддів, але закріплює вимоги до тих доказів, на які посилається дисциплінарний орган Вищої ради правосуддя для встановлення підстави для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності. Зокрема, докази, які підтверджують винуватість судді у вчиненні дисциплінарного проступку мають бути чіткими та переконливими (ч. 16 статті 49 Закону України «Про вищу раду правосуддя»).

До загального предмета доказування у дисциплінарному провадженні стосовно суддів можна віднести:

- 1) обставин, що мають значення для встановлення належності суб'єкта, який подав дисциплінарну скаргу;
- 2) обставини, що мають значення для ухвалення рішення про прийнятність дисциплінарної скарги для розгляду;
- 3) обставини, які зазначені у скарзі і які можуть свідчити про вчинення суддею дисциплінарного правопорушення (обставини, які з ймовірністю містять ознаки складу дисциплінарного проступку);
- 4) факти порушення суддею обов'язків судді, що містять ознаки відповідного дисциплінарного проступку та підтверджують винуватість судді у його вчиненні (обставини, що містять ознаки складу дисциплінарного проступку);
- 5) обставини, що мають значення для правильного вирішення дисциплінарної справи та призначення виду дисциплінарного стягнення (обставини, що пом'якшують та/або обтяжують відповідальність судді, а також обставини, що характеризують особу судді тощо).

Виділяють два стандарти доказування в дисциплінарному провадженні

1. Стандарт «мінімально достатнього рівня доказів» (стандарт «substantial evidence» у США).
2. Стандарт «чіткі та переконливі докази»

Стандарт «мінімально достатнього рівня доказів» як правило використовується що встановлення обставин (фактів), які пов'язані з прийняттям окремих процедурних рішень, що визначають рух дисциплінарного провадження (у переважній більшості вони встановлюються на стадії попередньої перевірки дисциплінарної скарги, вивчення матеріалів для встановлення ознак вчинення суддею дисциплінарного проступку, ухвалення рішення про залишення без розгляду та повернення дисциплінарної скарги, відмову у відкритті дисциплінарної справи або відкриття дисциплінарної справи). Цей стандарт виправдано застосовувати тому, що на цій стадії дисциплінарного провадження необхідно перевірити обставини (факти), що підтверджують прийнятність або неприйнятність дисциплінарної скарги для розгляду і обставини (факти), що свідчать про можливість вчинення суддею дисциплінарного проступку. Тому досить часто у практиці ВРП при поданні документів в Дисциплінарні палати використовують фразу: «...у діях судді вбачаються ознаки дисциплінарного проступку...».

Стандартом «чіткі та переконливі докази» - доказування до обставин (фактів), які мають значення для вирішення дисциплінарної справи по суті (встановлення винуватості судді у вчиненні дисциплінарного проступку і призначення відповідного виду дисциплінарного стягнення або відмова у притягненні судді до дисциплінарної відповідальності тощо) і які встановлюються на стадіях: підготовка дисциплінарної справи до розгляду, розгляд дисциплінарної справи та ухвалення рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності та розгляд скарги на рішення про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді або про відмову в притягненні судді до дисциплінарної відповідальності. (відповідно до частини 16 статті 49 Закону України «Про вищу раду правосуддя, для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності підстава вважається встановленою ВРП за результатами розгляду дисциплінарної справи, якщо докази, надані та отримані в межах дисциплінарного провадження, є чіткими та переконливими для підтвердження існування такої підстави.

Чіткими та переконливими є докази, які з точки зору звичайної розсудливої людини у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин, що є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Цей стандарт доказування є вищим за стандарт «баланс ймовірностей», який як правило використовується у цивільному провадженні, але нижчим за стандарт «поза розумним сумнівом», який як правило використовується у кримінальному провадженні.

Постанова ВП ВС від 08 жовтня 2019 року у справі № 9901/855/18

(стандарт доказування у дисциплінарному провадженні)

Справа за позовом прокурора до Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, в якому просив визнати протиправним та скасувати рішення КДКП у частині, яким ОСОБА_1 притягнуто до дисциплінарної відповідальності та накладено дисциплінарне стягнення.

ВП ВС визначила, що **обираючи стандарт доказування, який має використовуватися в дисциплінарних провадженнях, і беручи до уваги публічно-правову природу дисциплінарної відповідальності, слід віддати перевагу стандарту «поза розумним сумнівом» перед стандартом «баланс ймовірностей».**

Він означає, що в достовірності факту (винуватості особи) не повинно залишитися розумних сумнівів. Це не означає, що у його достовірності взагалі немає сумнівів, але означає, що всі альтернативні можливості пояснення наданих доказів є надмірно малоїмовірними.

Підґрунтям стандарту «поза розумним сумнівом» є фундаментальна цінність суспільства - гірше осудити невинного, ніж дозволити винному уникнути покарання; відповідно суспільство, яке цінує добре ім'я і свободу кожного, не повинно засуджувати людину, коли є розумні сумніви в її винуватості.

Постанова ВП ВС від 14 липня 2022 року (провадження № 11-168сап21)

(Щодо можливості використання протоколів огляду про проведення НСРД як доказів при вирішенні питання застосування до судді дисциплінарного стягнення)

ВП ВС визначила, що нерозсекречення такого процесуального документа, як ухвала слідчого судді апеляційного суду, якою надано дозвіл на проведення НСРД стосовно судді ОСОБА_5, на час звернення прокурора з дисциплінарною скаргою та відсутність такої ухвали суду в матеріалах цього дисциплінарного провадження не змінює встановлених Другою ДП ВРП під час розгляду дисциплінарної справи обставин щодо порушення, зокрема, суддею ОСОБОЮ_1 норм суддівської етики та стандартів поведінки судді.

До того ж дисциплінарний орган не оцінює доказів щодо їх належності та допустимості в розумінні кримінально-процесуального закону, а лише надає правову оцінку обставинам наявності або відсутності в поведінці судді ознак дисциплінарного проступку.

Оцінивши в сукупності встановлені під час розгляду дисциплінарної справи обставини, зафіксовані у протоколах НСРД телефонні розмови, протоколи допиту суддів, належність зазначених номерів телефонів суддям ОСОБИ_2, ОСОБИ_3, ОСОБИ_1, ОСОБИ_4, які вели розмови із зазначених номерів телефонів із суддею ОСОБОЮ_5 стосовно обставин відповідних судових справ, що розглядались нею, зміст таких розмов у зіставленні з конкретними обставинами у конкретних справах, а також іншими доказами, про які зазначено вище, Друга ДП ВРП дійшла обґрунтованого висновку про порушення норм суддівської етики та стандартів поведінки судді.

Беручи до уваги наведене, ВП ВС не погодилася з доводами позивачки про те, що протоколи огляду про проведення НСРД не можуть бути предметом доказу в дисциплінарному провадженні.

Постанова ВП ВС від 05 грудня 2024 року у справі № 990SCGC/14/24

(керування транспортним засобом суддею у стані алкогольного сп'яніння, що призвело до настання ДТП)

Надаючи оцінку доводам скаржника щодо незгоди із цим висновком ВРП, ВП ВС зазначила, що в оскаржуваному рішенні ВРП наголосила, що обставини, які досліджувалися в межах цієї дисциплінарної справи (факт керування транспортним засобом суддею у стані алкогольного сп'яніння, що призвело до настання ДТП), набули розголосу в ЗМІ та викликали негативну оцінку громадськості щодо моральних та етичних принципів і якостей особи судді, який від імені України уповноважений владою здійснювати правосуддя, що, за висновком ВРП, є додатковим неспростовним доказом того, що допущення суддею (скаржником) дисциплінарного проступку призвело до настання негативних наслідків у виді підриву авторитету судової влади.

ВП ВС також зауважила, що непритягнення судді до адміністративної відповідальності за частиною першою статті 130 КУпАП висновків дисциплінарного органу ВРП щодо вчинення ним дисциплінарного проступку не спростовує, оскільки не свідчить про неможливість його притягнення до дисциплінарної відповідальності за вчинення істотного дисциплінарного проступку. Процедурні порушення, допущені працівниками поліції під час оформлення матеріалів про вчинення скаржником адміністративного правопорушення, передбаченого частиною першою статті 130 КУпАП, також не впливають на можливість його притягнення до дисциплінарної відповідальності за вчинення істотного дисциплінарного проступку, оскільки такі недоліки можуть мати значення лише в межах вирішення питання про притягнення особи до адміністративної відповідальності.

З огляду на викладене ВП ВС постановила, що ВРП і її Перша ДП дійшли обґрунтованого висновку про наявність визначених законом підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, оскільки розглядувана у цій справі поведінка судді порочить звання судді та підриває авторитет як самого судді, так і суду загалом.

Постанова ВП ВС від 18 квітня 2024 року у справі № 990SCGC/1/24

(неповне з'ясування обставин та ненадання належної оцінки доказам, що містилися в матеріалах справи про адміністративне правопорушення, щодо відмови водія від проходження огляду на стан наркотичного сп'яніння)

ВП ВС зазначила, що скажник, розглядаючи справу про адміністративне правопорушення, мав обов'язок оцінити всі обставини в сукупності на підставі всіх зібраних доказів і застосувати належні норми права, проте, як установила ВРП, у постанові від 01 березня 2019 року у справі № 761/7657/19 скажник згадав лише доводи водія, стосовно якого поліцейські склали протоколи про адміністративне правопорушення, щодо наявності в нього ознак наркотичного сп'яніння, проте не навів мотивів неврахування (відхилення) доказів наявності ознак такого сп'яніння у водія, наведених у протоколі про адміністративне правопорушення, на відеозаписі з нагрудної камери інспектора патрульної поліції та в письмових поясненнях свідків.

Таким чином, скажник не зазначив у судовому рішенні мотивів прийняття або відхилення аргументів сторін щодо суті спору, що є підставою для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності за підпунктом «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII.

ВП ВС погодилася з висновком ВРП про те, що остання не має повноважень встановлювати або оцінювати обставини справи, **вирішувати питання про достовірність або недостовірність того чи іншого доказу**, проте відсутність будь-яких мотивів на обґрунтування відхилення доводів сторони судового процесу безпосередньо впливає на якість судового рішення як процесуального документа, можливість сприйняття його як сторонами, так і суспільством у цілому як результату правильного застосування юридичних норм, справедливого процесу та належної оцінки фактів, а також як такого, що може бути ефективно виконаним.

З урахуванням наведеного ВП ВС визнала обґрунтованими висновки ВРП про наявність у діях скажника складу дисциплінарного проступку, передбаченого підпунктом «б» пункту 1 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII.

Постанова ВП ВС від 10 листопада 2022 року у справі № 990/115/22

(Докази для поновлення строків звернення до суду)

ВП ВС у цій постанові указала, що строк, передбачений частиною п'ятою статті 122 КАС України, є процесуальним строком, встановленим законом, який суд може поновити, якщо визнає причини його пропуску поважними. Водночас поважними причинами пропуску процесуального строку є причини, які унеможливають або ускладнюють можливість вчинення процесуальних дій у визначений законом строк, є об'єктивно непереборними, не залежать від волевиявлення особи, що звернулась з адміністративним позовом, пов'язані з дійсно істотними обставинами, перешкодами чи труднощами, що унеможливили своєчасне звернення до суду, та підтверджені належними і допустимими доказами. Незнання про порушення своїх прав через байдужість або небажання дізнатися не є поважною причиною пропуску строку звернення до суду.

У зв'язку із цим ВП ВС визнала обґрунтованим висновок КАС ВС, що, звертаючись 27 липня 2022 року до суду з позовом про оскарження спірного рішення від 15 лютого 2022 року, позивачка пропустила місячний строк звернення до суду із цим позовом. **КАС ВС взяв до уваги доводи про введення в Україні з 24 лютого 2022 року військового стану та пов'язані із цим обмеження та з урахуванням цього зауважив, що позивачкою та її представником так і не було наведено жодних причин і не подано доказів, які б підтверджували реальну відсутність у них можливості підготувати та подати позовну заяву в місячний строк після отримання спірного рішення (08 червня 2022 року) й ознайомлення з його змістом і мотивами. Сам по собі факт запровадження воєнного стану в Україні не є підставою для поновлення процесуального строку. Такою підставою можуть бути обставини, що виникли внаслідок запровадження воєнного стану та унеможливили виконання учасником судового процесу процесуальних дій протягом установленого законом строку.**

Постанова ВП ВС від 16 січня 2025 року у справі № 990SCGC/7/24

(відсутність скарг від учасників процесу на не видачу їм копії судового рішення)

Суддя ОСОБА_1 допустила дії, що містять склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини 1 статті 106 Закону № 1402-VIII (зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення, несвоєчасне надання суддею копії судового рішення для її внесення до Єдиного державного реєстру судових рішень).

Посилання ОСОБА_1 на те, що від сторін у справах, які були у її провадженні, не надходило жодної скарги на не видачу їм копії судового рішення, а 10 заяв учасників справ про видачу копій судових рішень не є безумовним та беззаперечним свідченням не видачі копії таких рішень та порушенням прав сторін, зокрема на апеляційне оскарження, оскільки самі учасники справ про таке порушення не заявляли, Велика Палата Верховного Суду вважає непереконливими.

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що сама по собі відсутність скарг від учасників процесу на не видачу їм копії судового рішення не спростовує того факту, що судові рішення у справах, про які йдеться, не були виготовлені у порядку та строки, визначені процесуальними кодексами. Суддя має обов'язок виготовити рішення незалежно від того, чи учасники процесу подають скарги на їхню відсутність. Водночас наявність 10 заяв на видачу копій рішень, які неможливо виконати, є свідченням того, що тексти судових рішень відсутні.

Це також підтверджується і тим, що вказані тексти судових рішень відсутні в системі діловодства суду та ЄДРСР, тобто в тих джерелах, в яких судові рішення може і повинно бути, окрім матеріалів конкретної судової справи.

З огляду на викладене Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку, що ВРП в оскаржуваному рішенні обґрунтовано виснувала, що бездіяльність судді ОСОБА_1 у виді зволікання з виготовленням вмотивованого судового рішення була триваючою і утворювала склад дисциплінарного проступку, передбаченого пунктом 2 частини першої статті 106 Закону № 1402-VIII, оскільки остання після припинення своїх повноважень 25 лютого 2016 року до її звільнення 23 лютого 2021 року могла і була зобов'язана усунути допущені нею порушення.

Постанова ВП ВС від 24 червня 2021 року (провадження № 11-2сап21)

(докази настання негативних наслідків)

Велика Палата Верховного Суду зауважує, що сам собою факт неподання учасником судової справи дисциплінарної скарги на дії судді (так само й апеляційної скарги на судові рішення) жодним чином не може слугувати доказом настання або ненастання негативних наслідків або свідчити про помилковість установлених у дисциплінарній справі обставин щодо неналежної поведінки судді. По суті роль скаржника в поданні дисциплінарної скарги до ВРП обмежується в інформуванні компетентного державного органу про ймовірну неналежну поведінку судді. Подання дисциплінарної скарги не є і не може бути способом захисту скаржника в інших правовідносинах, факт притягнення чи непритягнення судді до дисциплінарної відповідальності не призводить до зміни обсягу прав і обов'язків скаржника в матеріальних чи процесуальних правовідносинах, учасником яких є скаржник.

Таким чином, подання або неподання дисциплінарних скарг учасниками відповідних судових справ не має жодного юридичного значення в контексті вирішення питання про притягнення судді до дисциплінарної відповідальності.

Велика Палата Верховного Суду висувала, вирішення питання щодо наявності або відсутності підстав для притягнення судді до дисциплінарної відповідальності, у тому числі оцінка наслідків його дій, не може ставитися в залежність від того, чи було оскаржене ухвалене ним рішення, а також від результатів перегляду такого рішення судами вищих інстанцій, оскільки **саме собою залишення без змін судового рішення або його скасування не є доказом належного або неналежного виконання суддею своїх професійних обов'язків у контексті вирішення питання про дисциплінарну відповідальність**, хоч це й може враховуватись дисциплінарним органом. Відсутність негативних наслідків не може бути підставою для звільнення від дисциплінарної відповідальності судді, оскільки в діях скаржниці встановлено порушення прав людини і основоположних свобод.

Верховний
Суд

Дякую за увагу!